

цей наскрізний мотив, підданий у фільмі осуду потяг до грошоловства). Тепер літній Жорж тримає невеличку книгарню на півночі Франції, до якої колись доленосно завітав маленький хлопчик, що приїхав із Британії на канікули до батька... Хто вбив Фонтена і спалив його книгарню? Хто був хакером, який шантажував пихатого видавця і, сконструювавши вишукану помсту, змусив його зізнатися в скоєному? Хто написав трилер «Дедал»? Звісно, глядач про це дізнається. Але (за законами жанру) не відразу.

Питання в іншому: чому глядач (навіть вибагливий) іноді з таким задоволенням дивиться вправні детективи. Заради катарсису, який, кажуть, зменшує стрес? Щоб пересвідчитися, що ще не втрачено здатності розгадувати заплутані загадки? Чи існують ще якісь причини, як у нашому випадку. Наприклад, коли екран благородно підтримує віру в те, що зло неодмінно має бути покараним. Чи коли фільм-детектив у погоні за розвитком подій не губить із поля зору насущної проблеми сьогодення.

Партитура: звуки світу, втілені в музиці

Олена Крутова

Композитор – як терапевт.

Він вислуховує ту мішанину, що у режисера в голові, й дістається до суті.
Джеймс Кемерон

Кадр з фільму «Партитура». Режисер Метт Шрейдер. США, 2016.

Американський документальний фільм Метта Шрейдера «Партитура» (2016, «SCORE») – цікава й пізнавальна мандрівка у творчу лабораторію відомих американських кінокомпозиторів, яка проводить глядача по химерних лабіринтах і незнайомих закутках дивовижного світу. Це перше масштабне дослідження в історії кінематографа про створення музики до фільмів та невидиму копітку роботи її авторів. Режисер залучив до участі понад шістдесят композиторів, режисерів, музикознавців, кінознавців, зокрема Джона Вільямса, Говарда Шора, Ганса Ціммера, Олександра Десплу, Браяна Тайлера, Стівена Спілберга, Джеймса Кемерона, Енніо Морріконе, Мобі та багатьох інших, навіть доктора наук, професорку з психології Лю-Лан Тан. Передмова доволі поетична: над безмежними пагорбами і рівнинами шелестить вітер, налаштовуючи слух глядача і ніби натякаючи, що звуки музики беруть першопочаток у лоні природи, народжуються з її гармонії. Після медитативного занурення в атмосферу лунає промовиста заувага, що синтезує й відбиває ключову ідею: «Музика – серце і душа фільму». Адже, на відміну від зображення, вона здатна встановити глибший і щільніший контакт з глядачем і часто-

густо навіть може «витягнути» фільм.

Далі починається аналіз-подорож у часи німого кіно і перших експериментів братів Люм'єр, коли музика була потрібна, щоб заглушити проєктор. Але, як зауважує історик кіно Леонард Малтін: «Німе кіно ніколи не було суто "німим". Як мінімум завжди було піаніно». Тобто в німому кіно лунала заздалегідь написана партитура або піаніст імпровізував.

Надалі простежується виручка кіномузична історія впродовж бурхливого ХХ ст. від джазових та інструментальних мелодій Алекса Норта («Трамвай бажання» режисера Е. Казана, 1951 р.; «Спартак» режисера С. Кубрика, 1960 р.; «Клеопатра» Дж. Манкевича, 1963 р.), інструментальної музики Енніо Морріконе, що стала емблемою вестернів 1950-х рр., до заміни старомодних оркестрових партитур на мелодії у стилях панк, соул, фолк, зокрема ліричні, задушевні композиції у 1960–1980-х роках.

У цьому історичному контексті цікаве зізнання сучасних кінокомпозиторів: сьогодні часто доводиться грати на «нормальних» музичних інструментах (приміром, фольклорній калімбі) і часом узагалі обходитися без лептопа.

Окремий наголос зроблено на співпраці культового режисера Альфреда Гічкока з композитором, лауреатом «Оскара» Бернардом Германном, йдеться, зокрема, про фільми «Запаморочення» (1958) і «Психо» (1960). Музика цих стрічок нагання острах, тримає напруту, але основна її новаторська відмінність – у використанні композитором невеликих, рвучких музичних фраз, які змушували глядача шаленіти.

Професорка психології Лю-Лан Тан зауважує: «Різноманітні аспекти музики обробляються в різних частинах мозку. Завдяки своїй емоційній силі, музика являє неабиякий інтерес для нейробіологів. На музику у фільмах зазвичай не звертаєш особливої уваги, але її вплив на нас величезний». Адже музика здатна настільки посилити емоції, що глядачі згадувати-

муть фільм ще довго після того, як промайне останній кадр. Також психолог відзначає, що, згідно з дослідженнями вчених, «у людському мозку реакції на музику ідентичні з реакціями на шоколад».

Думки митців зі світу кіно ілюструються кадрами з відомих фільмів, зокрема, це «Трамвай бажання», «Психо», «Добрий, поганий, злий», «Бондіана», «Щелепи», «Інопланетянин», «Список Шиндлера», «Втеча з Шоушенка», «Хоробре серце», «Зоряні війни», «Володар перстнів», «Темний лицар», «Шалений Макс: дорога люті» та безліч інших.

У стрічці вдало поєднано інформативність і захопленість, у ній чимало цікавих фішок – від професійного аналізу режисерів, композиторів і музикознавців до подробиць створення славнозвісних мелодій і саундтреків. Наприклад, у «Щелепах» Спілберга грає цілий симфонічний оркестр, але запам'яталися і стали легендарними усього дві ноти, а саме – наближення акули; завдяки медіафраншизі «Зоряні війни» Дж. Лукаса публіка заново відкрила для себе класичні оркестри тощо. Автор музики цих бест-

селерів – Джон Вільямс. Узагалі, 1970-ті роки в Голлівуді називають епохою Джона Вільямса. А композитор Браян Тайлер («Нестримні 3», франшиза «Форсаж») поділився таємницею: на прем'єрах стрічок, музику до яких він написав, автор ховається в залі кінотеатру і спостерігає за реакцією глядачів, пильнує за мімікою і зміною емоцій.

Наостанок лунає епічний підсумок: музика в кінематографі – безперечно, одна з форм мистецтва ХХ–ХХІ ст. «У ній є щось, що композитор привносить завдяки інтуїції. Ця природність, неповторність комбінацій – ось що робить її такою сильною і загадковою. І, вірогідно, це невлучно для нас, учених», – зазначає Лю-Лан Тан.

Фільм Метта Шрейдера отримав високу оцінку і позитивні відгуки. Зокрема, кінокритик Річард Ропер з «Chicago Sun-Times» влучно зауважив, що «Партитура» – це «свято митців, які створюють музичне серцебиття улюблених нами стрічок». Він завоював вісім нагород на міжнародних кінофестивалях, а також був обраний як найкращий документальний фільм на Чиказькому кінофестивалі критиків 2017 року.

«Поза часом» та поза карантинном

Іван Канівець

Оголошення карантину окошилося на різних галузях, але однією з найбільш потерпілих стала культура. Безліч культурних заходів довелося відкласти, і проведення єдиного фестивалю історичного кіно в Україні – також. Та, на щастя, прагнення організаторів виявились сильнішими за життєві обставини, і 28–29 липня VII Міжнародний фестиваль історичного кіно «Поза часом» відбувся в тій-таки Київській фортеці.

Цього року організаторами виступили: Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця», ГО «Креативна Україна», ГО «Джойфест», Благодійний фонд «Обрій», відділ культури, національностей та релігії Служби у справах громадянства, зносин та зв'язків з Україною МЗС України. Завдяки Благодійному фонду «Обрій» вхід на покази був вільним. Цього року фільми демонструвалися одночасно у Київській фортеці та в місті Славутич. Фестиваль проходив з дотриманням протиепідемічних заходів. Карантин позначився і на кількості картин. Чимало не було завершено, тож замість трьох днів покази тривали два вечори. До конкурсу увійшло шість фільмів: п'ять із України і один з Австрії. У позаконкурсній програмі показали переможців фестивалю 2019 року – «Іван Мазепа. Призначаю тебе зрадником» Ігоря Піддубного та «Схрон» Оксани Войтенко.

З огляду на малу кількість конкурсних робіт, журі вирішило не поділяти їх на категорії короткого та повного метра. Нагороду за найкращу режисуру здобув фільм «Многая літа. Стойко» В'ячеслава Бігуна (Україна). Доволі нетипова документальна стрічка, в якій через історію сторічного українця автор показує бурхливі перипетії на Закарпатті,

Кадр з фільму «Жива УПА: фільм третій. Я не з неба». Режисер Марія Яремчук. 2020.

зв'язок між людиною та природою, а також порушує екологічні питання планетарного масштабу.

У категорії «Найкращий історичний фільм» перемогла українська стрічка «Жива УПА: фільм третій. Я не з неба» Марії Яремчук. Автори серії з допомогою історичної реконструкції відтворюють події визвольної боротьби середини ХХ століття. Особливість серії в тому, що виконавець головної ролі сам має бойовий досвід у сучасній війні з Росією, отже історичний аспект визвольних змагань близький його серцю.

Нагороду за найкращий сценарій присуджено документальній стрічці «Неділя в Страсбурзі» Руслани Берндл (Австрія). Знімали її протягом кількох років. Герої – мешканці сходу України, яких у час Другої світової війни вивезли на роботу в Німеччину. Вже в наш час колишні оstarбайтери розповідають про ті далекі події. Виявляється, що вони до дрібних деталей пам'ятають багато з